

પશુપાલકોની ૧૦૮ ઈમરજન્સી અને ઉપાય (FAQs)

વનવંશુ કૌશલ્ય સંપન્ન

પશુચિકિત્સા અને પશુપાલન મહાવિદ્યાલય
નવસારી કૃષિ યુનિવર્સિટી
નવસારી

NAVSARI AGRICULTURAL UNIVERSITY

શુભેચ્છા સહ

વર્ધમાન એજલ્સી

દરગાહ રોડ, નવસારી.

પશુઓની દવાઓના વ્યાજબી ભાવના
છૂટક તથા જથ્થાબંધ વેપારી.

પ્રો. નારણભાઈ પટેલ
મુકેશભાઈ પટેલ

ફોન : ૦૨૬૩૭-૨૫૫૩૫૮

મો.: ૯૪૨૮૭ ૬૦૮૩૧, ૯૪૨૬૮ ૭૨૭૩૧

શુભેચ્છા સહ

- બોમેક વેટ પ્લસ પ્રાઈવેટ લીમીટેડ, અમદાવાદ
- ઈન્ટર વેટ, ચેન્નાઈ
- વીર બેક, મુંબઈ
- ઈન્ટાસ ફાર્માસ્યુટીકલ્સ, અમદાવાદ
- યુનિમ ફાર્મા લીમીટેડ, હિમતનગર
- વેટ કેર, બેંગ્લોર
- હેકસ્ટ, ઈન્ડીયન લીમીટેડ મુંબઈ

પશુપાલકોની ૧૦૮ ઈમરજન્સી અને ઉપાય (FAQs)

:: લેખક ::

ડૉ. વી. એસ. ડબ્લ્યુ. ડબ્લ્યુ.

સહ પ્રાધ્યાપક

(સર્જરી અને રેડિયોલોજી)

☎ ૦૯૪૨૭૩૬૪૩૪૭, ૦૯૭૨૫૦૩૮૮૨૬

ડૉ. સી. એફ. ચૌધરી

મહત્તીયા પ્રાધ્યાપક

(ગાયનેકોલોજી અને ઓબ્સ્ટ્રેટીક્સ)

☎ ૦૯૪૨૬૫૭૧૩૦૩

પશુચિકિત્સા અને પશુપાલન મહાવિદ્યાલય

નવસારી કૃષિ યુનિવર્સિટી, નવસારી

૨૦૧૦

પ્રસ્તાવના

સમગ્ર ગુજરાતમાં પશુપાલનનો વ્યવસાય ફકત ખેતીનો પૂરક ન રહેતાં એક સ્વતંત્ર વ્યવસાય તરીકે વિકસી રહેલ છે. આજે ગામડાનો દરેક ખેડુત આ વ્યવસાય અપનાવીને સ્વાવલંબી બન્યો છે. ખેડુતો દ્વારા પશુપાલન વિષયમાં ઉડો રસ દાખવવાને કારણે જ આજે સમગ્ર દેશમાં શ્વેતક્રાંતી આવી છે અને આપણે વિશ્વભરમાં દુધ ઉત્પાદનમાં અવ્વલ સ્થાન ધરાવતા થયા છીએ. પશુપાલકોએ મેળવેલ આ સફળતા વિશે ઘણી બધી વાતો થાય છે પરંતુ હજુ પણ મોટા ભાગના પશુપાલકો આ વ્યવસાયની કેટલીક પાયાની બાબતોથી સંપૂર્ણપણે અજ્ઞાન છે. જેના કારણે તેઓને વારંવાર પશુપાલનને લગતી હજારો વીટંબણાઓનો સામનો કરવો પડે છે. વધુમાં તેના નીરાકરણ માટે શુ કરવું? ક્યાં જવું? અને કોને પુછવું? તે બાબતોએ પણ પશુપાલકો મુંઝવણ અનુભવતા હોય છે. આવા કિસ્સામાં પશુપાલનને લગતા મહત્વના પાસાઓને આવરી લઈ એક માહિતી સભર સાહિત્ય પુસ્તક પાડવાનો પ્રયત્ન “પશુપાલકોની ૧૦૮ ઈમરજન્સી અને ઉપાય” પુસ્તીકામાં કરવામાં આવ્યો છે જે ચોક્કસપણે પશુપાલકોને ખૂબ જ ઉપયોગી થઈ શકે તેમ છે. પશુપાલનને લગતી પાયાની અને પશુપાલકોને રોજ-બરોજના કાર્યોમાં ખૂબ જ ઉપયોગી માહિતી એક પુસ્તકરૂપે પુરી પાડવામાં ફાળો આપનાર સર્વેને હું ખૂબ-ખૂબ અભિનંદન પાઠવું છું.

(એ.આર. પાઠક)

મા. કુલપતિશ્રી

નવસારી કૃષિ યુનિવર્સિટી,

નવસારી

શુભેચ્છા સંદેશ

ભારત દેશ એક કૃષિપ્રધાન દેશ હોઈ ખેતી સાથે પશુપાલન વ્યવસાયનું પણ એટલું જ મહત્વ છે. તેથી સ્વાભાવીક પણે ખેડૂતો ખેતી પશુઓ અને તેમાય ખાસ કરીને દુધાળા જાનવરો સાથે સંકળાયેલા છે. ગુજરાતમાં તો પશુપાલન તથા ડેરી ઉદ્યોગનો કૃષિ અર્થકરણમાં વિશેષ ફાળો રહેલ છે. આઝાદીથી આજદિન સુધી કૃષિ તથા તેને સંલગ્ન વ્યવસાયોમાં વિવિધ સંશોધનો થવાથી પશુપાલનનો ધંધો કૃષિના પૂરક વ્યવસાય તરીકે મનાતો હતો. પરંતુ દેશમાં કૃષિને લગતી વિવિધ સમસ્યાઓ જેમ કે, અનિયમિત ચોમાસુ, સિંચાઈની અપૂરતી વ્યવસ્થા, ખેતી લાયક જમીનનો ઘટાડો, નાના અને સિમાંત ખેડૂતો તથા જમીન વિહીણા ખેડૂતોનું પ્રમાણ, જમીનની ઘટતી જતી ફળદ્રુપતા વગેરે પરિબલોને કારણે આજે પશુપાલનનો વ્યવસાય એ કૃષિના પૂરક વ્યવસાય તરીકે નહી પરંતુ એક સ્વતંત્ર વ્યવસાય તરીકે વિકસીત થઈ રહ્યો છે. ગામડાઓમાં ઘણા કુટુંબો આજે પણ માત્ર દુધના ધંધા ઉપર સ્વનિર્ભર છે. સ્વાભાવીક રીતે આ વિષયના અપૂરતા જ્ઞાનના કારણે વારં-વાર તેમને પશુપાલનને લગતી અસંખ્ય સમસ્યાઓનો સામનો કરવો પડે છે. તેવા પશુપાલક મિત્રોને મુંજવતા વિવિધ પ્રશ્નોના નિરાકરણ માટે “પશુપાલકોની ૧૦૮ ઈમરજન્સી અને ઉપાય” પુસ્તિકા ચોકકસ પણે ખુબજ ઉપયોગી નીવડશે તેમ છે. આ માહિતીપ્રદ પુસ્તક તૈયાર કરવામાં ફાળો આપનાર સર્વેને હું અભિનંદન પાઠવું છું.

(એચ. સી. પાઠક)

સંશોધન નિયામકશ્રી,
નવસારી કૃષિ યુનિવર્સિટી,
નવસારી

પ્રસ્તાવના

હાલના સમયે સમગ્ર વિશ્વ ભયંકર મંદીના દોરથી ગુજરી રહેલ છે ત્યારે ભારત દેશ તેના પાયાના વ્યવસાયો જેવા કે ખેતી અને પશુપાલનના કારણે આ મંદીની અસરથી પર રહ્યો છે. પશુપાલનના વ્યવસાયમાં વિવિધ અડચણ રૂપ પરીબળો જેમ કે વિસંગત હવામાન, પશુપાલકોમાં પ્રવર્તતી વિવિધ અંધશ્રદ્ધાઓ તથા માન્યતાઓ, દેશી તથા ઓછું દૂધ આપતા જાનવરોની મહત્તમ સંખ્યા, પોષણ યુક્ત ખોરાકની અછત વગેરે હોવા છતાં સમગ્ર વિશ્વમાં આપણે દૂધ ઉત્પાદનમાં પ્રથમ ક્રમે છીએ. તે વાત જુદી છે કે પશુ દીક દૂધ ઉત્પાદનમાં આપણે વિશ્વના બીજા દેશોની સરખામણીમાં હજુ ઘણા પાછળ છીએ. પશુઓની દૂધ ઉત્પાદકતા વધારવા માટે પશુપાલક મિત્રોએ વૈજ્ઞાનીક ઢબે પશુપાલન કરતા શીખવું જ પડશે. પશુ સંવર્ધન, માવજત, આહારમાં કાળજી, પશુ રોગ નિદાન તથા સારવાર જેવા મુદ્દાઓ ઉપર ધ્યાન રાખવામાં આવે તો દૂધ ઉત્પાદનમાં ચોક્કસ પણે વધારો કરી શકાય અને પશુપાલકોની આર્થિક સ્થિતિમાં સુધારો લાવી શકાય. **“પશુપાલકોની ૧૦૮ ઈમજીની અને ઉપાય”** પુસ્તકમાં આવાજ મહત્વના મુદ્દાઓને આવરી લેવામાં આવ્યા હોઈ આ પુસ્તક સૌ પશુપાલકોને તે અંગેની જાણકારી મેળવી તેમના પશુઓની તંદુરસ્તી જાળવવા તેમજ વધુ દૂધ ઉત્પાદન મેળવવામાં ખુબજ મદદરૂપ થશે.

(એન. એચ. કેલાવાલા)

આચાર્ય

પશુચિકિત્સા અને પશુપાલન

મહાવિદ્યાલય

નવસારી કૃષિ યુનિવર્સિટી

નવસારી

લેખકો ની કલમે

સી. એફ. ચૌધરી

વી એસ ડભાસ

આપણે સૌ જાણીએ છીએ તેમ પશુપાલન ઓછા નાણાકીય રોકાણ સામે વધુ નફો રળી આપતો વ્યવસાય છે. આ કારણે જ ગામડાઓમાં એક વિશાળ વર્ગ આ વ્યવસાય સાથે સંકળાયેલ છે. પરંતુ જ્યારે જ્યારે આ પશુપાલકોને વિવિધ પ્રસંગો જેવા કે કૃષિ મહોત્સવ, પશુ સારવાર કેમ્પ તથા ખેડૂત ગોષ્ઠી વખતે મળવાનું થાય છે ત્યારે તેઓ પશુપાલન ને લગતી વિવિધ સમસ્યાઓ તથા તેના ઉકેલ માટે જાણવા ખુબ જ ઉત્સુક હોય છે. જેથી વિદીત થાય છે કે પશુપાલકો આ વ્યવસાયને લગતી કેટલીક સમસ્યાઓનો સામનો કરી રહેલ છે અને તેનો ઉકેલ શોધવા તત્પર છે. પશુપાલકોના આ પ્રશ્નોને લગતી માહિતી જુદા-જુદા વિશેષાંક તથા લેખો દ્વારા મળી રહે છે. પરંતુ આવી માહિતી એક જ પુસ્તકમાં સાદી, સરળ અને પશુપાલકોને તુરંત જ ગળે ઉતરે તેવી ભાષામાં મળી રહે તે ખુબ જ આવશ્યક છે. ‘પશુપાલકોની ૧૦૮ ઈમરજન્સી અને ઉપાય’ પુસ્તક દ્વારા અમે આવી જ કેટલીક સમસ્યાઓ અને તેના પાયાના ઉકેલ માટેના પ્રયત્નો કર્યા છે. આજે ઘણા બધા પશુઓના મૃત્યુ સમયસર સારવાર ન મળવાના કારણે થાય છે. તેથી પુસ્તકમાં આપેલ કેટલાંક ઉપાયોના અનુસરણ થકી પશુને પશુચિકિત્સકની મદદ ન મળે ત્યાં સુધી મૃત્યુનાં મુખમાં જતાં અટકાવી શકાય છે. પરંતુ યાદ રાખો કે કોઈ પણ સમસ્યામાં પશુચિકિત્સક નો સંપર્ક સાધી યોગ્ય સારવાર કરાવવી ખુબ જ આવશ્યક છે. આપ સૌ પશુપાલક મિત્રો પાસેથી અપેક્ષા રાખીએ કે આ પુસ્તકમાં આપેલ માહિતીને સમજો તથા આપની રોજ-બ-રોજ ની સમસ્યાઓનો ઉકેલ મેળવતા રહો. કેમ કે તમારા પશુની તંદુરસ્તી એ જ તમારી સમૃદ્ધિ છે.

(સી. એફ. ચૌધરી)

મદદ. પ્રાધ્યાપક (ગાયનેકોલોજી)

(વી. એસ. ડભાસ)

સહ પ્રાધ્યાપક (સર્જરી અને રેડીયોલોજી)

:: પશુપાલકોની ૧૦૮ ઈમર્જન્સી અને ઉપાય ::

૧. ગળસુંઢો (સાંકરડો) એટલે શું?

આ એક છવાણુંથી થતો રોગ છે. જે સામાન્ય રીતે ચોમાસાની ઋતુમાં તથા વધુ ભેજવાળા વાતાવરણમાં જોવા મળે છે.

૨. ગળસુંઢાના લક્ષણો શું છે?

- જાનવર ને ખૂબજ તાવ આવે છે.
- નાકમાંથી ચીકણું પ્રવાહી ઝરે છે.
- રોગ થયાના આશરે ૬ થી ૧૨ કલાકે ગળા ઉપર સોજો આવે છે અને પશુને શ્વાસ લેવામાં તકલીફ પડે છે.

૩. ગળસુંઢાને અટકાવવાના ઉપાયો શું છે?

ચોમાસાની ઋતુના ૧૫ દિવસ પહેલા ગળસુંઢાની રસી અચૂક અપાવવી જોઈએ. તેમ છતાં રોગ આવ્યા પછી તાત્કાલીક પશુચિકિત્સકનો સંપર્ક કરી યોગ્ય સારવાર કરાવવી જોઈએ.

૪. ગળસુંઢાના રોગમાં પશુની જાનનું જોખમ ખરું?

જો સારવાર ન કરાવોતો પશુનું મૃત્યુ નક્કી જ હોય છે. જ્યારે પશુચિકિત્સક પાસે સારવાર કરાવવાથી તેને બચાવી શકાય ખરા.

૫. ગળસુંઢાની રસી ગાભણ જાનવરોને આપી શકાય ખરી?

હા, કોઈપણ રોગ વિરોધી રસી ગાભણ જાનવરોને આપી શકાય. પરંતુ રસી અપાવ્યા બાદ કેટલીકવાર શરીરનું તાપમાન વધતું હોય છે. જે ગાભણ જાનવરને નુકશાન કરતા હોઈ શકે તેથી બે દિવસ સુધી દિવસમાં બે - ત્રણ વખત તાજા પાણીથી તેને નવડાવવું જોઈએ.

૬. ખરવા - મોવાસા એટલે શું?

ખરવા - મોવાસા એક વિષાણું જન્ય રોગ છે. જે સામાન્ય રીતે શિયાળા અને ઉનાળાની ઋતુમાં જોવા મળે છે.

૭. ખરવા - મોવાસાના લક્ષણો શું?

- જાનવરને ખુબજ તાવ આવે છે.
- મોઢા અને પગની ખરી વચ્ચે પ્રથમ ફોલ્લીઓ થાય છે. જે બાદમાં ચાંદામાં ફેરવાઈ જાય છે. જેથી જાનવરને ખાવામાં તેમજ ચાલવામાં તકલીફ પડે છે અને મોઢામાંથી સતત લાળ પડ્યા કરે છે.

૮. ખરવા - મોવાસાના રોગથી ખેડૂતોને કેટલું આર્થિક નુકશાન થાય છે?

- દુધાળા જાનવરો માં દુધ ઉત્પાદન નહીવત થઈ જાય છે.
- ગાભણ દોરમાં તરવાઈ જવાની શક્યતા પુરેપુરી રહેલ છે.
- સતત ૧૦ થી ૧૫ દિવસ સુધી ખોરાક ન લઈ શકવાના કારણે શરીરનું વજન ઘટી જાય છે અને નાના બચ્ચાઓ તો કેટલીક વાર મૃત્યુ પણ પામે છે.

૯. ખરવા - મોવાસા ને થતો અટકાવવા શું કરવું?

પશુપાલાકોએ મે મહીનામાં તથા નવેમ્બર મહીનામાં એમ વર્ષમાં બે વખત પશુઓને ખરવા - મોવાસા વિરોધી રસી અચુક અપાવવી જોઈએ.

૧૦. રસી અપાવેલી હોય તેમ છતાં ખરવા - મોવાસાનો રોગ આવે ખરો?

હા, કેમકે ખરવા - મોવાસાના વિષાણું ઝડપથી તેની આકાર બદલતો રહેતો હોવાના કારણે આવું શક્ય બની શકે છે. પરંતુ તેટલા જાનવરોમાં રોગની તીવ્રતા ઓછી રહેતી હોય છે.

૧૧. ખરવા - મોવાસાનો રોગ આવ્યા પછી શું કાળજી રાખવી જોઈએ?

આ એક વિષાણું જન્ય રોગ હોવાથી તેની કોઈ સારવાર નથી પરંતુ મોઢા અને ખરીમાં પડેલા ચાંદાઓ માટે પશુચિકિત્સકની સલાહ પ્રમાણે પશુને સારવાર અપાવી કુણો ઘાસચારો આપવો જોઈએ અને વારંવાર તાજું પાણી પીવડાવતા રહેવું જોઈએ.

૧૨. ખરવા - મોવાસા રોગની કોઈ આડઅસર છે ખરી?

આવા જાનવરો ખાસ કરીને સંકર ગાયોમાં ઉનાળામાં સતત હાંફવાના પ્રશ્નો બનતા હોય છે. જેમાં થાયરોક્સીન નામની ગોળી પશુચિકિત્સકના માર્ગદર્શન હેઠળ આપવાથી પશુને રાહત થાય છે.

૧૩. જાનવરોમાં ન્યુમોનીયા થાય ખરો?

હા, જે કોઈ પણ જીવમાં ફેફસા હોય તેમાં ન્યુમોનીયા પણ થાય.

૧૪. ન્યુમોનીયા થવાના ખાસ કારણો ક્યા છે?

કેટલાક રોગો જેવા કે ગળસુંઠો, ફેફસામાં સૂક્ષ્મ જીવો થકી થતો ચેપ તેમજ દવા પીવડાવતી વખતે અથવા જાનવરને ઉલટી થતી વખતે પ્રવાહી શ્વાસનળીમાં ઉતરી જવાથી ન્યુમોનીયા થતો હોય છે. શિયાળાની ઋતુમાં પશુને ઠંડીથી રક્ષણ ન મળતા ન્યુમોનીયા થવાની શક્યતા વધી જાય છે.

૧૫. ન્યુમોનીયાના લક્ષણો ક્યા છે?

- નાકમાંથી ચીકણું પ્રવાહી ઝરવું.
- તાવ આવવો.
- વારંવાર ઉધરસ આવવી.
- જાનવરનું ઉત્પાદન ઘટી જવું, વગેરે...

૧૬. જ્યારે જાનવર ચાવેલો ખોરાક બહાર કાઢતું હોય તો તેને શું થયું હોઈ શકે?

એવા જાનવરોમાં સામ-સામી દાઢ ધારદાર થઈ જતી હોય છે. જેને પશુચિકિત્સક પાસે ઘસાવવાથી તે મટી જાય છે.

૧૭. ઘણીવાર ગાય/ભેંસમાં જીભના પાછળના ભાગ ઉપર ગાંઠ જોવા મળે છે, તે શું હોય છે?

ગાય ભેંસમાં આવી ગાંઠ કુદરતી હોય છે. તે કોઈ રોગનું લક્ષણ નથી.

૧૮. કેટલીક ગાય/ભેંસોમાં સામેના દાંત હલતા હોવાનું કારણ શું?

વાગોળતા પશુઓમાં દરેકના સામેના દાંત હલતાજ હોય છે. કેમ કે જો આવું ન હોય તો તે સામેના પેઢામાં ધસી નુકશાન કરી શકે છે.

૧૯. બાળકોની જેમ જાનવરોમાં પણ દાંત પડતા હોય છે?

બાળકોની જેમ જાનવરોમાં પણ દુધીયા દાંત અમુક સમયાંતરે પડતા હોય છે. અને તે પરથી તેની ઉંમર પણ જાણી શકાય.

૨૦. ડ્યુરો (અન્નનળીનું અવરોધન) એટલે શું?

કેટલીક વખત અમુક ખોરાક જેમ કે બટાકા, શક્કરીયા, સુરણ જેવા કંદમુળો તથા મકાઈના ડુંડા વગેરે કે જેનું કદ મોટું હોય છે તે અન્નનળીમાં અટકી જાય છે. તેને ડ્યુરો કહેવાય છે.

૨૧. ડ્યુરો થાય તો તેનો ઉપાય શું?

પ્રોબેન્ગ અથવા રબરની કડક પાઈપથી ફસાયેલી વસ્તુને પશુચિકિત્સકની મદદથી તેની હોજરી સુધી ધકેલી શકાય છે. અમુક જ કિસ્સાઓમાં ઓપરેશન દ્વારા તેનો નિકાલ લાવવો પડે છે.

૨૨. આફરો એટલે શું?

જાનવરની હોજરીમાં ગેસના ભરાવાથી જાનવરનું ડાબું પડખું ફૂલી જાય છે, જેને આફરો કહેવાય.

૨૩. શું આફરો એક જીવલેણ રોગ છે?

હા, જો સમયસર સારવાર ન મળે તો કેટલાક જાનવરો તુરંતજ મૃત્યુ પામે છે.

૨૪. આફરાનો કોઈ ઘરેલું ઉપચાર ખરો?

હા, ૫૦૦ ગ્રામ જેટલું કોઈપણ ખાવાના તેલમાં ૧૦૦ ગ્રામ જેટલો ખાવાનો સોડા (સોડા બાય કાર્બ) ભેળવી નાળ વડે પીવડાવવાથી ૧૦ થી ૧૫ મીનીટમાં જ આફરો મટી શકે છે.

૨૫. પશુઓમાં આફરો થવાના કારણો કયા છે?

જાનવરને વધુ પડતો કુણો, રજકો, રજકા બાજરી, જુવાર વગેરે જેવો ઘાસચારો તેમજ માપ બહાર દાણ ખવડાવવાથી કે ખાઈ જવાથી આફરો થતો હોય છે. તેટલુજ નહીં ડ્યૂરો બાઝવાથી પણ આફરો થાય છે.

૨૬. આફરો મટયા પછી શી કાળજી રાખવી જોઈએ ?

આફરો મટયા પછી બે - ત્રણ દિવસ સુધી જાનવર ને દાણ ખવડાવવું જોઈએ નહીં. સામાન્ય રીતે માપસરનું દાણ અને લીલો ઘાસચારો સુકા ચારા સાથે ભેળવીને આપવાથી આ રોગને ટાળી શકાય છે.

૨૭. જાનવર લોખંડ ગળી શકે ભરા ?

હા, નાના સાંકળના ટુકડા, લોખંડની ખીલ્લીઓ, વાયરના તાર વગેરે વસ્તુઓ જાનવર ખોરાક ની સાથે ગળી શકે છે. વળી રખડતા ઢોરો તો પ્લાસ્ટીક, ચામડાના બુટ, કાગળો જેવી વસ્તુઓ પણ ગળવામાં અચકતા નથી.

૨૮. લોખંડ ગળવાથી જાનવરને કોઈ નુકશાન થાય ખરું ?

વજનદાર લોખંડના ટુકડાઓ કે પ્લાસ્ટીક ગળવાથી જાનવરને અપચો થાય છે. તેમજ વારંવાર આફરો થવાના કિસ્સાઓ બનતા હોય છે. જેથી લાંબા સમયે નબળાઈ આવી જાનવર મૃત્યુ પામે છે. જ્યારે અણીદાર લોખંડના કારણે સમયસર ઉપચાર ન મળે તો જાનવર મૃત્યુ પામતાં હોય છે.

૨૯. જાનવર લોખંડ ગળી જાય તો ક્યાં-ક્યાં ચિન્હો જોવા મળે છે ?

- જાનવર ખાવાનું ઓછું કરી દે છે.
- તાવ આવે છે. હલન-ચલન કરવાનું ટાળે છે અને સાચવીને બેસે છે.
- વારંવાર સારવાર અપાવવા છતાં જાનવર સાજું થતું નથી.
- સમયાંતરે આફરો ચઢે છે.
- વળી અણી વાળુ લોખંડ છાતીમાં ધસી ગયા પછી તો આગળના બંને પગ વચ્ચે ભારે સોજો પણ આવે છે.

૩૦. જાનવર લોખંડ ગળી ગયું છે તે કેવી રીતે જાણી શકાય ?

- જાનવર માં જોવા મળતાં ચિન્હો પરથી પારખી શકાય.
- લોખંડ તપાસવાના સાધન વડે.
- એક્સ-રે દ્વારા.

૩૧. જાનવરે ગળેલા લોખંડ ને હોજરીમાં જ ઓગાળવા ની કોઈ દવા ખરી ?

ના, હોજરી ના ઓપરેશન દ્વારા જ લોખંડને બહાર કાઢી શકાય છે અને તે સિવાય તેનો કોઈ કાયમી ઉપચાર નથી.

૩૨. મેણો ચડવો એટલે શું ?

ઘણી વખત કુણી જુવાર કે એરંડી ના પાન ખાવાથી તેનું ઝેર લોહીમાં ચઢે છે તેને મેણો ચડવો એમ કહેવાય છે.

૩૩. જો જાનવર ને મેણો ચઢે તો તેના લક્ષણો ક્યાં ક્યાં છે?

- શરીરમાં ખેંચ આવે છે.
- પગ પછાડે છે.
- આંખો તાણે છે.
- મોઢામાંથી ફીણ આવે છે.
- બરાડા પાડે છે અને વારંવાર પોદલો કરે છે.
- કેટલીકવાર આફરો પણ આવે છે.

૩૪. મેણાની સારવાર શું છે ?

વધુ પ્રમાણમાં ઝેરી અસર થાય તો જાનવર મૃત્યુ પામતા હોય છે. તેમ છતાં પશુચિકિત્સક દ્વારા અપાતી એટ્રોપીન સલ્ફેટ અને જુદા જુદા ઝેરી પદાર્થો સામેની પ્રતીકારક દવાઓ આપવાથી જાનવર સાજું થઈ શકે છે.

૩૫. આંતરડાના બંધ વિષેની સામાન્ય માહિતી આપશો.

કોઈ પણ કારણ જેવાકે ખાધેલા ખોરાકનો ડુચો, આંતરડાની આંટી, કેન્સરની ગાંઠથી આંતરડા ઉપર થતું બાહ્ય દબાણ વગેરેને કારણે થતા મળના અટકાવને આંતરડાનો બંધ કહે છે.

૩૬. આંતરડાના બંધના ચિન્હો કયા છે ?

- જાનવર વારંવાર ઉઠ-બેસ કરે છે.
- તેના પેટ સામે જોયા કરે છે.
- ખાવાનું બંધ કરે છે.
- બેસવાની જગ્યાએ ખાડા ખાડે છે.
- બંધ પડ્યાના બે દિવસ પછીથી પોદલો કરવાનું બંધ કરે છે અને જમણીઆજુ નું પડમું ફૂલેલું દેખાય છે.
- ગુદામાંથી થીકણો પદાર્થ નીકળે છે.

૩૭. આંતરડાના બંધની સારવાર શું છે ?

ખોરાકના ડુગાના કારણે બંધ હોય તો વિલાયતી મીઠું - ૪૦૦ ગ્રામ, સાચા ખારો - ૧૦૦ ગ્રામ અને હીમાલયન બત્તીસા - ૧૦૦ ગ્રામ મિશ્રણ કરી ૫૦૦ થી ૭૦૦ ગ્રામ ખાવાના તેલ સાથે નાજ વાટે આપવાથી ૨૪ કલાકમાં બંધ વઘુટી શકે છે.

૩૮. ઝાડા થવાના કારણો શું છે?

આંતરડામાં થતો ચેપ, ઝેરી ખોરાક, સડેલો ખોરાક, આંતરડાના કૃમી, આંતરડાની ઈજા, કેસર વગેરે ઝાડા થવાના મુખ્ય કારણો છે. તે સિવાય બળિયાનો રોગ અને આંતરડાની ટી.બી. માં પણ સતત ઝાડો જોવા મળતો હોય છે.

૩૯. જાનવરને ઝાડા પાય તો શું કરવું?

તાત્કાલીક પશુચિકિત્સકનો સંપર્ક કરવો જેથી રોગનું કારણ જાણી યોગ્ય સારવાર કરી શકાય.

૪૦. ગુદાબ્રંશ એટલે શું?

જાનવરના વારંવાર જોર કરવાથી ગુદાનો ભાગ શરીરની બહાર આવી જાય છે, જે ગુદાબ્રંશ તરીકે ઓળખાય છે. રોગના કારણ જાણી પશુચિકિત્સક પાસે સારવાર કરાવવાથી તે મટી શકે છે.

૪૧. જાનવરને પથરી થાય ખરી?

હા, માણસની જેમ ગાય, ભેંસ, કુતરા, બિલાડા, ઘેટા, બકરા વગેરેને પણ પથરી થતી હોય છે.

૪૨. જાનવરમાં પથરી થઈ હોવાના ચિન્હો ક્યા છે?

મુત્રતંત્રના ક્યા ભાગમાં પથરી થઈ છે તે પ્રમાણે જુદા-જુદા લક્ષણો જોવા મળતા હોય છે. દાખલા તરીકે મુત્રપીડની પથરીમાં પેશાબ લાલાશ પડતો હોઈ શકે, મુત્રાશયમાં રહેલી પથરીને કારણે જાનવર વારંવાર જોર કરીને પેશાબ કરતા જોવા મળે છે. તેવીજ રીતે મુત્રનળીમાં પથરી હોય તો સામાન્ય રીતે પેશાબનો અટકાવ થાય છે અથવા તો ખુબ જ જોર કરતા ટીપા સ્વરૂપમાં પેશાબ આવે છે. તેવા સંજોગોમાં જાનવર ભેચેન જણાય છે અને પેટમાં દુઃખાવાના બધાજ લક્ષણો બતાવે છે.

૪૩. સંપૂર્ણપણે પેશાબનો અટકાવ હોય તો શું કરવું?

તાત્કાલિક પશુચિકિત્સકનો સંપર્ક કરી મુત્રનળીમાં થયેલ અવરોધ માટે ઓપરેશન કરાવી સારવાર અપાવવી જોઈએ. આવું ન કરવામાં આવે તો મુત્રાશયમાં મુત્રનો ભરાવ થતા બે થી ત્રણ દિવસમાં તે ફાટી જશે અને જાનવર ની સાજા થવાની શક્યતા ઓછી થતી જશે.

૪૪. પશુ લાલ પેશાબ કરતું હોય તો ક્યા કારણો હોઈ શકે?

બહેસીયોસીસ નામનો લોહીનો રોગ, મુત્રતંત્રમાં થયેલ પથરી અથવા ઈજા, કેટલાક ખાધ્ય પદાર્થો અથવા ઝેરી ખોરાકની આડ અસર તેમજ અમુક ખનીજ તત્વોની લોહીમાં ઉણપ હોવાથી સામાન્ય રીતે લાલ પેશાબ જોવા મળતો હોય છે.

૪૫. કૃત્રીમ વીર્યદાન એટલે શું?

આ પદ્ધતીમાં સાંઢ/પાડાનો ઉપયોગ કર્યા સીવાય ઉચ્ચ ગુણવત્તા ધરાવતા સાંઢ/પાડાના વીર્યને વેતરમાં આવેલ ગાય/ભેંસના માદા જનનાંગોના રસ્તે (ગર્ભાશય) કમળમાં એક સીરીજ અને નળીની મદદથી મુકવામાં આવે છે.

૪૬. કૃત્રીમ વીર્યદાન જ શા માટે?

પશુધનની ઝડપી સુધારણા માટે કૃત્રીમ બીજદાન/વીર્યદાન જ એક સરળ અને ઉત્તમ ઉપાય છે. આપણા દેશમાં જ્યાં કરોડો ગાયો ભેંસો છે ત્યાં લાખો ઉચ્ચ ગુણવત્તા ધરાવતા આંખલા પાડાની જરૂર પુરી કરી શકાય નહી તેથી કૃત્રીમ વીર્યદાન વધુ સુલભ છે. તેમજ ઓલાદ સુધારણા તથા દુધ ઉત્પાદન પણ ઓછા સમયમાં વધારી શકાય છે.

૪૭. કૃત્રીમ વીર્યદાનના ફાયદા શું છે?

- ઉત્તમ સાંઢનો પુરતો ઉપયોગ જેમ કે એક વખતના વીર્યથી ૨૦૦ થી ૩૦૦ ગાયને ફેળવી શકાય છે.
- જનનાંગના રોગોનો અટકાવ- એપી રોગો જેવા કે એપી ગર્ભપાત અને અન્ય.
- ઉચ્ચ જનિનિક બંધારણ ધરાવતા સાંઢ/પાડા દ્વારા પ્રજનન.
- સારા સાંઢનો વધારે ઉપયોગ.
- સંકર સંવર્ધનમાં સગવડતા- જેમ કે જુદી જુદી ઓલાદનું સંકરણ પણ આ રીત થી સરળતાથી થાય છે.
- સાંઢ પાડાના નીભાવ તથા માવજત ખર્ચ માંથી છુટકારો.
- દુનિયાના કોઈપણ ખુણેથી બીજદાનના ડોઝ લાવી ઉપયોગ કરી શકાય છે.
- વીર્યની વરસો વરસ જાળવણી કરી સાંઢના મૃત્યુ પછી પણ ઉપયોગ કરી શકાય છે.

૪૮. કૃત્રીમ વીર્યદાનની મર્યાદાઓ શું છે?

- કૃત્રીમ વીર્યદાન કરનાર વ્યક્તિને આ રીતનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન હોવું જરૂરી છે. તેમજ તે પશુઓના જનનાંગની રચના તથા કાર્યનો જાણકાર હોવો જોઈએ.
- યોગ્ય ઉપયોગથી પશુધન સુધારી શકાય છે. તેમજ તેના અયોગ્ય ઉપયોગથી પશુધનને નુકશાન પણ થાય છે.
- જો કૃત્રીમ વીર્યદાનના સાધનોની બરાબર સફાઈ રાખવામાં ન આવે તો માદા પશુને અનેક રોગો થઈ શકે છે.

૪૯. જુદા-જુદા જાનવરોમાં ગર્ભાવસ્થા નો સમય શો છે?

- ભેંસ - ૩૧૦ દિવસ
- ગાય - ૨૮૦ થી ૨૮૫ દિવસ
- ઘેટા/બકરા - ૧૫૦ દિવસ
- કુતરી - ૬૩ દિવસ
- ઘોડી - ૩૪૦ દિવસ
- હાથણી - ૭૨૦ દિવસ

૫૦. પશુમાં ગર્ભપરિક્ષણ/ચક્રસણી ક્યારે કરાવવી?

પશુ અંધાવ્યા પછીથી. ૩ મહીને તપાસ કરાવવી જોઈએ.

૫૧. ગર્ભપરિક્ષણ/ચક્રસણી કરાવવાની શું જરૂરીયાત છે? તેના ક્ષયદા શું છે?

પશુ ગાભણ છે કે નહીં તે જાણી શકાય છે, જો પશુ ખાલી હોય તો તેનું કારણ/બિમારી જાણી પશુચિકિત્સક પાસે સારવાર કરાવી શકાય અને જો ગાભણ હોય તો તે પ્રમાણેની માવજત આપી શકાય છે.

૫૨. પશુ ગાભણ હોય તો તેના બાહ્ય દેખાવ પરથી ખ્યાલ આવે કે નહીં?

પ્રથમ વખત ની પાડી/વાછરડીમાં સાકાત્રણ થી ચાર મહિના પછી બાવલાના વિકાસ પરથી ખ્યાલ આવી શકે પરંતુ એકથી વધુ વખત વિચારેલ પશુમાં તે ફક્ત છેલ્લા મહિનાઓમાં જ જાણી શકાય.

૫૩. ગાભણ ગાય/ભેંસ જો લાળી કરતા હોય તો શું ફરી બીજાન કરાવવું જોઈએ?

આવા કિસ્સામાં પશુચિકિત્સકની સલાહ લેવી જોઈએ જેથી લાળીના પ્રકાર વિશે જાણી શકાય છે. કેમકે ઘણા પશુઓ ગાભણ હોવા છતાં લાળી કરતા હોય છે.

૫૪. ભેંસમાં બે વિચાણ વચ્ચેનો ગાળો કેટલો હોવો જોઈએ?

જો ભેંસ ૫૩ થી ૫૫ માસના ગાળે વિચાય તો તે વધારે લાભદાયક કહેવાય.

૫૫. ગાય/ભેંસમાં મેલી કેટલા સમય સુધીમાં પડી જવી જોઈએ ?

વિચાણ બાદ ૧૨ થી ૧૮ કલાકમાં મેલી પડી જવી જોઈએ. પરંતુ જો પશુની મેલી ૧૮ કલાક સુધીમાં ન પડે તો તુરંત જ પશુચિકિત્સકનો સંપર્ક કરવો જોઈએ.

૫૬. ખરાટુ (ચીક) બચ્ચાને પીવડાવવું જોઈએ કે નહીં?

હા, બચ્ચાને જન્મના ૩૦ મીનીટ થી ૧ કલાક ની અંદર જ ખરાટુ (ચીક) જરૂરથી પીવડાવવું જોઈએ. તેમ કરવાથી બચ્ચાના શરીરની રોગ પ્રતિકારક શક્તિ માં વધારો થાય છે અને વિચાયેલ જાનવરની મેલી ઝડપથી પડે છે.

૫૭. પશુમાં ગરમી/વેતરમાં આવ્યાના ચિન્હો કયા છે?

પશુ જ્યારે ગરમી માં આવે છે ત્યારે તે સાંઢ/પાડાને મળવાની ઈચ્છા પ્રદર્શિત કરે છે. પશુ બેચેન બની જાય છે. તે વારંવાર પૂંછડુ ઉંચુ કરે છે. પાછળની બાજુએ વારંવાર જુએ છે. વારંવાર ખેશાબ કરે છે. એક-બીજાને સુંઘે છે, બીજુ જાનવર તેની પાસે આવતા તે પોતાની પૂંછડી ઉંચી કરે છે. યોનીના હોઠ વચ્ચેથી ચીકણો પ્રવાહી પદાર્થ નીકળે છે. પશુ બરાડે છે. એક બીજા પર ઠેકે છે. દુધ આપવાનું અને ખોરાક લેવાનું ઓછું કરે છે.

૫૮. પશુના ગરમીમાં આવ્યા પછી તેને ક્યારે બીજદાન કરાવવું જોઈએ?

જો ગરમીમાં આવ્યાના સમયની ચોક્કસ ખાતરી હોય તો ૧૨ થી ૧૪ કલાક પછી બીજદાન કરાવવું નહીતર જ્યારે પશુના ગરમીમાં આવ્યાનો ખ્યાલ આવે ત્યારે બીજદાન કરાવી દેવું જોઈએ.

૫૯. ગાય/ભેંસ કેટલો સમય ગરમીમાં રહે છે?

ગાય ભેંસનો ગરમીમાં રહેવાનો સરેરાશ સમય ૨૧ કલાક છે. તેમ છતાં અંકર ગાયોમાં ૨૪ થી ૪૮ કલાક સુધી આવા લક્ષણો જોવા મળતા હોય છે.

૬૦. જાનવર લાંબા સમય સુધી ગરમીમાં રહેતું હોયતો શું કરવું?

આવા પશુઓમાં અંડપોંડને લગતી સમસ્યાઓ હોય છે. તેથી તેનું નિદાન પશુચિકિત્સક પાસે કરાવી સારવાર કરાવવી ખુબજ જરૂરી છે.

૬૧. શું પશુને ગરમીમાં આવે ત્યારે એકથી વધુવાર વીર્યબીજદાન કરાવવું જોઈએ?

જે પશુ વેતરમાં લાંબો સમય રહેતું હોય (૨ થી ૩ દિવસ) એવા જાનવરોમાં એક થી વધુ વાર બીજદાન કરાવવું જોઈએ.

૬૨. પશુમાં માટી ખસવાના કારણો શું છે?

નબખાઈને કારણે, વારસાગત, વિચારણા સમયે બચ્ચાને ખેચવાથી જનનાંગોમાં થયેલ ઈજા, મેલીનો અમુક ભાગ લાંબા સમય સુધી ગર્ભાશયમાં રહી જવાથી, ગર્ભાશયનો ચેપ હોવાથી, કેલ્શીયમની ઉણપ હોવાથી, પ્રજનનજન્ય અંતઃસ્ત્રાવો સરેરાશમાં અસમાનતા હોવાથી વગેરે...

૬૩. જો વિચારણા સમયે ભેંસ થુંકતી હોયતો શું કરવું જોઈએ?

આવા કિસ્સામાં છ કલાક સુધી રાહ જોવી જોઈએ. ત્યારબાદ કેટલીક તકલીફો જેવીકે ગર્ભાશયની આંટી, બચ્ચાની સ્થિતિ વગેરેની તપાસ માટે તાત્કાલીક પશુચિકિત્સકનો સંપર્ક કરવો જોઈએ.

૬૪. જો ગાય/ભેંસ વારંવાર ઉથલા મારતી હોયતો શું કરવું?

કોઈ પણ પશુને વધુમાં વધુ ત્રણ વખત ફેળવ્યા બાદ ગર્ભાધાન ન થાય તો પશુચિકિત્સક પાસે ગર્ભાશયનું પરીક્ષણ કરાવી યોગ્ય નિદાન કરાવી સારવાર કરાવવી જોઈએ.

૬૫. ગર્ભાધાનની તપાસ કરાવવાથી પશુ કે બચ્ચાને કોઈ નુકશાન છે ખરું?

ના, યોગ્ય રીતે પશુચિકિત્સક પાસે ગર્ભાધાનની તપાસ કરાવવામાં પશુ કે બચ્ચાને કોઈ જ નુકશાન થતું નથી, ઉલટાનું આ અંગે નક્કી થતાં તેની વિશેષ માવજત લઈ

શકાય છે. અને જો જાનવર ખાલી હોય તો તેને ફરી ગર્ભાધાન અંગેની વ્યવસ્થા કરી શકાય છે.

૬૬. ઓલાદ સુધારણા માટે ઉત્તમ સાંઢ/પાડાની પસંદગી કેવી રીતે કરવી?

- તે શુદ્ધ ઓલાદના બધાજ ગુણ ધરાવતો હોવો જોઈએ.
- તેનામાં દેખીતી રીતે કોઈ ખોડખાંપણ હોવી જોઈએ નહીં.
- તેની ચામડી પાતળી, ખુંધ વિકસેલી, ઘેરા રંગની હોવી જોઈએ.
- તેની વૃષણ કોથળી વધુ પડતી લટકતી ન હોવી જોઈએ.
- તે બ્રુસેલોસીસ જેવા ચેપી રોગથી મુક્ત હોવો જોઈએ.
- તેના અંન્ને વૃષણના કદમાં મોટો ફેરફાર ન હોવો જોઈએ.
- પ્રવૃત્તમાન ચેપી રોગો સામે રસી મુકવામાં આવેલી હોવી જોઈએ.

૬૭. વધુમાં વધુ કેટલા સમય સુધી એક સાંઢ/પાડાને એક વિસ્તારમાં સેવા માટે વાપરી શકાય?

વધુમાં વધુ ત્રણ વર્ષ એટલે કે જે તે સાંઢ/પાડાની વાછરડી પાડીઓ જ્યારે પુખ્તવયની થઈ જાય તે પહેલાં સાંઢ/પાડાને બદલી દેવો જોઈએ.

૬૮. અચ્ચાને કેટલું ખીટું આપવું જોઈએ?

સામાન્ય રીતે અચ્ચાના શરીરના વજનના ૧૦% પ્રમાણે ખીટું આપવું અને તે પણ એકી સાથે ન આપતા બે ભાગમાં વહેંચી સમયાંતરે આપવું.

૬૯. વિચાણ બાદ પશુને ફરી ક્યારે બંધાવવું જોઈએ?

આદર્શ પશુપાલન માટે વિચાણના ૪૫ થી ૯૦ દિવસમાં પશુ ફરીથી ગાભણ થઈ જવું જરૂરી બને છે.

૭૦. જો પશુમાં ગર્ભપાત થાય તો શું કરવું જોઈએ?

તુરંત જ પશુચિકિત્સક નો સંપર્ક કરી દવા કરાવવી જોઈએ. તથા ગર્ભપાત થયેલ બચ્ચા સહિતની મેલીને તાત્કાલીક ઊંડો ખાડો કરી દાટી દેવી જોઈએ અથવા સળગાવી દેવી જોઈએ. પશુનો વાડો પણ સ્વચ્છ જંતુનાશક બનાવવો જોઈએ. કયા કારણ થી ગર્ભપાત થયું છે તેની ખાસ તપાસ જીલ્લાના પશુ રોગ નિદાન કેન્દ્રનો સંપર્ક કરી કરાવવી જોઈએ જેથી વાડાના બીજા જાનવરોમાં તેનો ચેપ ન ફેલાય તે અંગેના અટકાયતી પગલાં લઈ શકાય.

૭૧. ઉનાળામાં ભેંસમાં ઘણી વાર વેતરના ચિન્હો જોવા મળતા નથી તો શું કરવું?

વધુ પડતા તાપ અથવા ઠંડી માં આવું જોવા મળતું હોય છે, જેથી તેવા સમયમાં તાપમાનની ગાડ અસર અટકાવવા માટે પગલા લેવામાં આવે તો સમસ્યા નિવારી શકાય છે.

૭૨. શું જાનવર બરાડે તો જ તેને બંધાવવું જોઈએ?

ના, આજે મોટાભાગના વેતરમાં આવેલ જાનવર બરાડતા નથી તેથી વેતરના અન્ય ચિન્હો પારખી જાનવરને બંધાવી દેવું જોઈએ.

૭૩. એક સાંઠ પાસે થી એક અઠવાડિયામાં મહત્તમ કેટલી સેવાઓ લઈ શકાય?

એક સાંઠ પાસે થી એક અઠવાડિયામાં વધુમાં વધુ ૩ થી ૪ વાર જાનવર ફેળવી શકાય.

૭૪. ગર્ભાશયની આંટી પડેલ હોયતો કયા લક્ષણો જોવા મળે છે?

- તે જાનવરમાં પેટના દુઃખાવાના તમામ લક્ષણો જોવા મળશે.
- પ્રસવક્રિયા શરૂ થયાના ૬ થી ૧૨ કલાક સુધી પણ પરપોટો જોવા મળતો નથી. માટે ગાભાણ પશુ જ્યારે પણ પેટના દુઃખાવાના લક્ષણો બતાવે ત્યારે ગર્ભાશયની આંટી અંગે અચૂક તપાસ કરાવવી જોઈએ.

૭૫. ઘણા પશુઓમાં ગર્ભાવસ્થાના છેલ્લા ત્રણ મહિના દરમિયાન માટી ખસવાની સમસ્યા સર્જાતી હોય છે. આવા કીસાઓમાં શું કરવું જોઈએ?

- જો આવી સમસ્યા કોઈ તત્વ અથવા અંતઃસ્ત્રાવની ઉણપને કારણે હોયતો તેને લગતી સારવાર આપવી જોઈએ.
- પશુને કબજાયાત ન થાય અને સહેલાઈથી ખયે તેવો ખોરાક આપવો જોઈએ.
- પશુને આગળના ભાગમાં થોડો ઢાળ હોય તેવા ભાગમાં બાંધવું જોઈએ.

૭૬. વિચાણ બાદ જો પુરતી મેલી ન પડે તો શું નુકશાન થઈ શકે?

જે જાનવરમાં કુદરતી રીતે અથવા તો મેલી પ્રકાવ્યા બાદ ગર્ભાશયમાં મેલી રહી ગયેલ હોય તો તેના કારણે ખુબજ બગાડ થાય છે. જેથી જાનવરનું મહત્તમ દુધ ઉત્પાદન આપતુ નથી, સતત તાવ રહ્યા કરે છે. ખોરાક લેવો ગમતો નથી. અને ત્યાર બાદ જાનવર ઉથલે ચડી જાય છે.

૭૭. વિચાણ પછી જાનવર લાંબા સમય સુધી ગરમીમાં ન આવે તો શું કરવું?

વિચાણના ૬૦ દિવસ પછી પણ ગરમીમાં ન આવતા જાનવરોના ગર્ભાશય તથા અંડપીંડો ની તપાસ પશુચિકિત્સક પાસે કરાવી. વેતરમાં આવવા માટે યોગ્ય ઉપાયો કરવા જોઈએ.

૭૮. ગરમીમાં ન આવવાના કારણો ક્યા-ક્યા છે?

ગરમીમાં ન આવવાના ઘણા કારણો હોઈ શકે અને તે ફક્ત પશુચિકિત્સક નો સંપર્ક કરી જાનવરના જનનાંગોની તપાસ પછી જ ખ્યાલ આવે છે.

૭૯. પુખ્ત ઉંમરના પાડીઓ/વાછરડીઓમાં ગર્ભાશયનો પુરતો વિકાસ ન જણાય તો શું કરવું જોઈએ?

સારી કંપની નું મીનરલ મીક્ષર આશરે ૩૦ ગ્રામ જેટલું દરરોજ દાણમાં આપવું જોઈએ. અને શક્ય હોય તો રોજના ૨૦૦ ગ્રામ ફણગાવેલા મઠ મહીના સુધી ખવડાવવા જોઈએ.

૮૦. બીજાન ક્યાવતી વખતે શી કાળજી રાખવી જોઈએ?

જાનવરને સારી રીતે કાબુમાં લીધા પછી યોનીનો ભાગ યોગ્ય કરી રાખવો જોઈએ. અને બીજ મુકવાનું યંત્ર (એ.આઈ. ગન.) નાખતા પહેલા યોનીના બંને ભાગોષ્ટ પહોળા કરી પકડી રાખવા જોઈએ. ફક્ત આટલું કરવાથી ૫૦% પશુઓને ઉથલો મારતા અટકાવી શકાય છે.

૮૧. વીયાણ પછી દુધ ઉત્પાદન તુરંતજ મહત્તમ સીમાએ પહોંચાડવાના ઉપાય શું છે?

જાનવરની મેલી સમયસર એટલે કે ૧૪ થી ૧૬ કલાક સુધીમાં પડી જાય તેવી વ્યવસ્થા કરવી જોઈએ. શરૂઆતના બે દિવસોમાં શક્ય હોય તેટલું તાજુ પાણી, લીલો ઘાસચારો અને પુરતી હવા ઉજાસવાળું વાતાવરણ રાખવું જોઈએ. પરંતુ તે સમયમાં દાણની માત્રા ખુબ જ ઓછી રાખવી જોઈએ. ત્યાર બાદ ૧૦ થી ૧૫ દિવસ સુધી સવાર સાંજ ૨૦૦ ગ્રામ જેટલો નીમ્ન કક્ષાનો ગોળ અને ૧૦૦ ગ્રામ જેટલું રાયડાનું તેલ દાણ સાથે આપવું જોઈએ. તેમાંય દરરોજ ૨૦ ગ્રામ જેટલો જીવંતી પાવડર સવાર સાંજ આપવાથી ખુબજ લાભ થાય છે.

૮૨. પાડીયાઓ મરવાના મુખ્ય કારણો તથા તેને અટકાવવાના ઉપાયો શું છે?

જન્મના પ્રથમ ૩ મહિનામાં મોટાભાગના પાડીયાઓ ઝાડા, ન્યુમોનીયા, આંતરડાના કૃમીને કારણે મરતા હોય છે. તેથી તેની આસપાસની જગ્યા સ્વચ્છ રાખવી જોઈએ. વિયાણના ૧૦માં દિવસે તથા ૨૦માં દિવસે એક એક કૃમીનાશક ડોઝ (પાઈપ્રાઝીન ૩૦ મી.લી.) અચુક આપવો જોઈએ.

૮૩. તાજા જન્મેલા પાડીયાઓ મરવાથી શું નુકશાન થાય છે?

એક તો સારી ઓલાઈની પ્રતિનીધી આપણે ગુમાવીએ છીએ. બીજું ભેંસો કે દેશી ગાયો આવા કીસ્સાઓમાં દુધ આપવામાં

તકલીફ કરાવે છે. તેથી તેવા જાનવરોને મીલકોપ્લેક્ષ અને જીવંતી જેવી આર્યુવેટીક દવાઓ શરૂઆતના ૧૦ થી ૧૫ દિવસ આપવી જોઈએ. સેપીયા નામની હોમીયોપેથી દવા પણ આ બાબતે આપી શકાય.

૮૪. ઓક્સીટોસીન (પાનાના ઈન્જેક્શન) આપી દુધ ઉત્પાદન લેવાય ખરું?

ના, ઓક્સીટોસીન ઈન્જેક્શનથી જાનવર તેમજ દુધ ખાવાવાળી વ્યક્તિ એમ બંનેના શરીરમાં ગુકશાન થાય છે.

૮૫. આઉનો સોજો કેમ આવે છે? અને તેને આવતો અટકાવવા માટે શું કરવું?

કોઈપણ સુક્ષ્મ જીવ અથવા માર પડવાને કારણે જ્યારે દુધ ગ્રંથીમાં બગાડ થાય છે ત્યારે આઉનો સોજો આવે છે. અને તેની તુરંતજ કાળજી ન લેવાય તો કાયમી માટે આંચળ ગુમાવવાનો ભય રહે છે. માટે આઉનો સોજો આવતો અટકાવવા માટે જાનવરની બેઠક વ્યવસ્થા સ્વચ્છ, એક સરખી અને પોથી હોવી જોઈએ. દોઢા પછી કમ સે કમ ૩૦ મીનીટ સુધી જાનવરને બેસવા દેવું જોઈએ નહીં, તેમ છતાં આઉનો સોજો આવે અથવા દુધમાં ફોદા અથવા લોહી દેખાય તો સવાર સાંજ ૪-૪ લીંબુ એક અઠવાડીયા સુધી ખવડાવવાં જોઈએ અને સંબંધીત બાવલા ઉપર ઠંડુ પાણી અથવા બરફ ઘસવો જોઈએ. તાત્કાલીક પશુચિકિત્સકનો સંપર્ક કરવો જોઈએ.

૮૬. સુવા રોગ થતો અટકાવવા માટે કેવા પગલા ભરવા જોઈએ?

વિયાણના આશરે ૩ દિવસ સુધી જાનવરને અડધું જ દોહવું જોઈએ. પુરતા પ્રમાણમાં તાજુ પાણી આપવું જોઈએ. ઝડપથી પચે તેવો લીલો ખોરાક આપવો જોઈએ. દાણ એકદમ ઓછું અને તેમાંય ૧૦૦ મી.લી. જેટલું સારી કંપનીનું કેલ્શીયમ આપવું જોઈએ. આમ છતાં પણ જો સુવા રોગ થાય તો

પશુચિકિત્સક ને બોલાવી તેની યોગ્ય સારવાર કરાવવી જોઈએ.

૮૭. હડકવા થવાના કારણો શું છે?

હડકાયુ કુતરુ, શિયાળ, ઉદર, ચામાચીડીયું, ખીસકોલી, નોળીયો વગેરે જો જાનવરને કરડે તો હડકવાનો રોગ થતો હોય છે.

૮૮. હડકવા થવાના લક્ષણો કયા-કયા છે?

- જાનવરનું નીચેનું જડબુ ઢીલું પડી જાય છે.
- મોઢામાંથી લાળ પડે છે.
- વારંવાર પેશાબ કરે છે.
- ચોક્કસ સમયાંતરે બરાડે છે.
- માથાને કોઈ પણ ચીજ વસ્તુ સાથે પછાડે છે.
- આંખોના ડોળામાં ઉગ્રતા દેખાય છે.

૮૯. હડકવાનો ઉપાય શું છે?

હડકવા થયા પછીની કોઈજ દવા નથી તેથી આવા જાનવરોને પુરતા કાબુમાં લીધા પછી અલગ જગ્યા એ બાંધી રાખવા જોઈએ પરંતુ સમયસર હડકવા સામેની રસી અપાવવાથી આ રોગને આવતો અટકાવી શકાય છે.

૯૦. ચકરીનો રોગ એટલે શું?

જાનવરના લોહીમાં આવેલા એક ખાસ પરોપજીવીને કારણે આ રોગ થાય છે, અને ટેબેનસ નામની મોટી માખી (ડાંસ)ના કરડવાથી આ રોગ ફેલાય છે.

૯૧. ચકરીના રોગના લક્ષણો શું છે?

એકદમ તીવ્ર રોગ હોય તો જાનવર તરતજ પટકાઈને મરી જાય છે, પરંતુ ઓછી તીવ્રતા હોય ત્યારે જાનવર ઘણીવાર આકાશ તરફ મીટ માંડી રહે છે. ગોળ ગોળ ફર્યા કરે છે. આગળના પગે ઉચું થઈ બિંધુ પટકાય છે. અને મગજ પરનો

કાબુ ગુમાવે છે. પશુચિકિત્સકની સારવાર તુરંતજ ન મળે તો ૨૪ થી ૪૮ કલાક માં મૃત્યુ પામે છે.

૯૨. ઈતરડી નો તાવ એટલે શું?

થાઈલેરીયાસીસ નામનો રોગ ઈતરડીના તાવ તરીકે ઓળખાય છે. કેમ કે આ રોગ ઈતરડી દ્વારા ફેલાય છે.

૯૩. ઈતરડીના તાવના લક્ષણો ક્યાં-ક્યાં છે?

- શરીરમાં કાયમી માટે તાવ રહેતો હોય છે.
- લોહી ખુબજ પાતળુ થઈ જાય છે.
- હોજરીમાં ચાંદી ખડતી હોય છે.
- લીમ્ફનોડમાં સોજો આવે છે.
- ખોરાક ખાવાનું બંધ કરવાથી જાનવર નબળુ થતું જાય છે.
- દૂધ ઉત્પાદન ઘણું જ ઓછું થઈ જાય છે.
- સમયસર સારવાર ન મળે તો લાંબા ગાળે જાનવર મૃત્યુ પામે છે.

૯૪. તણસ એટલે શું?

પાછળના પગમાં આવેલ સ્ટાઈફલ જોઈન્ટ ઉપરની નાની હાડકીને કાબુમાં રાખતા લીગામેન્ટોમાંના અંદરના લીગામેન્ટનું સંકોચન થવાથી આ હાડકુ ફીટ (જામ) થઈ જતું હોય છે. અને ચાલતી વખતે ઝાટકા સાથે છટકે છે. જેને તણસ કહે છે.

૯૫. તણસની સારવાર શું છે?

ઓપરેશન વડે આ લીગામેન્ટને પશુચિકિત્સક પાસે કપાવવાથી તુરંતજ પશુને રાહત થઈ જાય છે.

૯૬. પશુને સતત મહીના સુધી આક્રો રહેતો હોય તો શું ગણવું?

આવા કૌસ્સાઓમાં હોજરીમાં લોખંડ, પ્લાસ્ટીક અથવા ઉદર પટલની સારસ ગાંઠ (ડી. એચ.) હોવાની પુરે પુરી શક્યતાઓ હોય છે.

૯૭. પશુને સતત મહીના સુધી આફરો રહેતો હોવાના કીસામાં ખેડુને શું કરવું જોઈએ?

કારણ ગમે તે હોય પરંતુ ઉપરોક્ત બાબતે ઓપરેશન સીવાય બીજો કોઈ વિકલ્પ નથી.

૯૮. પશુઓને ઓપરેશન થઈ શકે ખરા?

હા, આજે માણસોમાં થતા હોય તેવા મોટાભાગના ઓપરેશનો જેવા કે પથરીનું, આંતરડાનું, ફેફસાનું, હાડકા ભાંગવાનું, સારણ ગાંઠનું, કેન્સરની ગાંઠોનું, સીઝેરીયન સેક્શન, આંખનું, પેટાનું વગેરે... સામાન્ય રીતે કરાતા હોય છે.

૯૯. માણસોની જેમ સોનોગ્રાફી અને એક્સ-રે નો ઉપયોગ પશુઓમાં થાય છે ખરો?

હા, કેમ નહીં, માણસોમાં થતી દરેક જાતની સોનોગ્રાફી નાના જાનવરો જેવા કે કુતરા, બીલાડામાં થતી હોય છે. ગાય-ભેંસો અને ઘોડામાં પણ ગર્ભાશયની તપાસ, મુત્રાશયની પથરી, પગની નસોના સોજા, સાંધાનો ભગાડ વગેરે માં સોનોગ્રાફીનો તેમજ તુટેલા હાડકાં, લોખંડ ગળવું, ઉદર પટલની સારણ ગાંઠ, દાંતના રોગો, નાકના હાડકાનું કેન્સર વગેરેના નીદાન માટે એક્સ-રેનો ઉપયોગ થાય છે.

૧૦૦. કૃમીનાશક દવાઓ આપવાના શું ક્ષયદા છે, અને તે ક્યારે આપવી જોઈએ?

- જન્મના ૧૦-૧૫ દિવસે કૃમીનાશક દવાઓ આપવાથી પાડીયાઓને મરતા અટકાવી શકાય છે.
- ત્યાર પછી દર ૨ થી ૩ મહીને જુદી જુદી કૃમીનાશક દવાઓ આપવાથી જાનવરનો શારીરીક વિકાસ સારી રીતે થાય છે.
- દુધાગા જાનવરોમાં દર ૩ મહિનાના અંતે કૃમીનાશક દવા આપવી જોઈએ જે દુધ ઉત્પાદન વધારવા તેમજ ટકાવી રાખવા ખુબજ ઉપયોગી છે.

- જાનવરના પેટમાં કૃમી હોય અને ગરમીમાં ન આવતુ હોય તો ઘણીવાર ફક્ત કૃમીનાશક દવાનો ડોઝ આપવાથી તે ગરમીમાં આવી જાય છે.

૧૦૧. સંકર ગાયના વાછરડાના શીંગડા કેટલા દિવસ સુધીમાં કઢાવવા જોઈએ?

૨ થી ૩ અઠવાડીયાની અંદર શીંગડા કઢાવવા જરૂરી બને છે.

૧૦૨. ખસી કરવાની જુદી-જુદી પધ્ધતિઓ કઈ છે?

- ૨બર રીંગ થી.
- ચીપીયાથી.
- ઓપરેશન થી.

૧૦૩. ચીપીયાથી ખસી કરવાની યોગ્ય ઉંમર કઈ છે?

ગાય/ભેંસમાં ૬ થી ૧૨ મહીનાના બચ્ચાને ચીપીયા વડે સારી રીતે ખસી કરી શકાય છે.

૧૦૪. માંદા જાનવરની શી કાબજી લેવી જોઈએ?

માંદા પશુને બીજા સ્વસ્થ પશુઓથી અલાયદુ યોખ્ખી, હવા ઉજાશવાળી જગ્યાએ બાંધવું જોઈએ. તાજુ પાણી તથા હળવો ખોરાક આપવો જોઈએ અને સમયસર પશુચિકિત્સક પાસે સારવાર કરાવતા રહેવી જોઈએ.

૧૦૫. દોહવા માટેની ચારી રીત કઈ છે અને તેના ફાયદાઓ શું?

મુઠ્ઠી વાળી અંગુઠો બહાર રાખીને દોહવું સારામાં સારી રીત છે. આ પધ્ધતિથી દુગ્ધનળી કે આંચળ ને ઈજા થવાની કોઈ શક્યતા રહેતી નથી.

૧૦૬. પશુ ખરીદતી વખતે વધુ દુધ ઉત્પાદન આપતી ગાય/ભેંસ ના કયા બાહ્ય લક્ષણો જોવા જોઈએ?

વધુ દુધ આપતા પશુમાં દુધ શીરા જાડી, ભરાવદાર અને વાંકી ચુકી હોય છે. આંચળનો આકાર માપસરનો એટલેકે નહીં ટૂંકા કે નહીં લાંબા, મધ્યમ હોય છે અને તે બાવલામાં સમાન અંતરે ગોઠવાયેલા હોય છે. બાવલુ દોઢા પછી ૫૦

થી ૬૦% સુધી સંકોચાઈ જાય છે. તેમજ પશુની ચામડી પાતળી હોય છે.

૧૦૭. ચોમાસામાં ક્ષલતુ લીલા ઘાસચારા ને સારી રીતે કેમ ઉપયોગમાં લઈ શકાય?

કેટલાક ઘાસચારા જેવા કે જુવાર, મકાઈ, બાજરી વગેરે નું ચોમાસામાં સાયલેજ બગાવી તેને શિયાળામાં લીલા ઘાસ ચારાની અછત વખતે ઉપયોગમાં લઈ શકાય છે.

૧૦૮. વધુ પ્રમાણમાં શેરડીના સાંઠા અને પરાળ ખવડાવવાથી પશુને કઈ નુકશાન ખરૂં?

વધુ પડતા શેરડીના સાંઠા અને પરાળ ખવડાવવાથી પશુના શરીરમાં રહેલ કેલ્શીયમ અને ફોસ્ફરસ નામના તત્વો વચ્ચેનો સરેરાશ જળવાતો નથી. તેથી બહારથી ખુબજ તંદુરસ્ત દેખાતુ જાનવર પણ હાડકાની નબળાઈ ને કારણે ગમે ત્યારે બેસી જાય છે. તેમજ કેટલાક જાનવરો લાંબા સમય સુધી ગરમીમાં પણ આવતા નથી.

શુભેચ્છા સહ

- બોમેક વેટ પ્લસ પ્રાઈવેટ લીમીટેડ, અમદાવાદ
- ઈન્ટર વેટ, ચેન્નાઈ
- વીર બેક, મુંબઈ
- ઈન્ટાસ ફાર્માસ્યુટીકલ્સ, અમદાવાદ
- યુનિમ ફાર્મા લીમીટેડ, હિમતનગર
- વેટ કેર, બેંગ્લોર
- હેકસ્ટ, ઈન્ડીયન લીમીટેડ મુંબઈ

શુભેચ્છા સહ

પાયોનિયર ટેકનોલોજીસ

વેટરનરી સાધનોના વિક્રેતા

૨૧૦, હરેકિષ્ના કોમ્પ્લેક્સ,
આરાધના સિનેમાની સામે,
કાંકરીયા, અમદાવાદ - ૩૮૦ ૦૨૮
ફોન: ૦૭૯-૩૦૪૨૧૦૫૨
મો.: ૯૩૨૭૫ ૮૮૮૯૯,

શુભેચ્છા સહ

પ્રો. ભાવિક ઝવેરી

જૈનમ બાયો મેડીકલ

**વેટરનરી સાધનો અને
લેબોરેટરી રીએજન્ટના વેપારી**

૧૦, કિષ્ના ઈન્ડિયન બેંક નીચે,
એસ.જી. હાઈવે સામે, વ્યોડકદેવ, અમદાવાદ - ૩૮૦ ૦૫૪
ફોન: ૯૩૭૭૫ ૮૮૮૫૫, ૯૮૨૪૦ ૧૯૬૩૪

નવસારી કૃષિ યુનિવર્સિટી – એક ઝલક...

- વિશ્વવિખ્યાત હેરીટેજ ઠાંડી માર્ગ પર સુંદર, રમણીય વિશાળ કેમ્પસ.
- યુનિવર્સિટી ખાતે ચાર અલગ-અલગ વિદ્યાશાખાઓ (વેટરીનરી, એગ્રીકલ્ચર, હોલ્ટીકલ્ચર અને ફોરેસ્ટ્રી) ની મહાવિદ્યાલયો.
- માનનીય મુખ્યમંત્રીશ્રી ના દસ મુદ્દાના કાર્યક્રમ – વનબંધુ કલ્યાણ યોજના અંતર્ગત વેટરનરી કોલેજ તેમજ એગ્રીકલ્ચર પોલીટેકનીકની સ્થાપના.
- કેમ્પસ ખાતે તથા બહારના સંશોધન કેન્દ્રો પર ખેડૂત ઉપયોગી સંશોધનોની સગવડો.
- ૪૦,૦૦૦ થી વધુ પુસ્તકો સાથેની અદ્યતન સગવડ ધરાવતુ પુસ્તકાલય.
- વિદ્યાર્થીઓના રમત-ગમત માટે વિશાળ મેદાન તથા સાધનોની સગવડતા ધરાવતુ જીમ્નેશિયમ.
- પશુ સારવાર માટે અદ્યતન સુવિધા ધરાવતુ વિવિધલક્ષી પશુચિકિત્સાલય અને ફરતું પશુચિકિત્સાલય.
- સંસ્થાનાં શૈક્ષણિક અને તાંત્રિક મેળવડાઓ જેવા કે સેમિનાર , સિમ્પોઝીયમ તેમજ ઈતર પ્રવૃત્તિઓ માટે આધુનિક સુવિધાઓ ધરાવતુ ઓડીટોરીયમ.
- વિદ્યાર્થીઓ / વિદ્યાર્થીનીઓ માટે અલાયદી હોસ્ટેલની સગવડ.
- સરકારશ્રીના ધારા ધોરણો મુજબ વિદ્યાર્થીનીઓને ટ્યુશન તથા હોસ્ટેલ ફી માંથી મુક્તિ.
- ઉચ્ચ લાયકાત ધરાવતા વિષય નિષ્ણાંત અધ્યાપકો.
- ખેડૂતો, પશુપાલકો તેમજ ગ્રામીણ મહિલાઓના જીવન ધોરણને ઉચ્ચ લાવવાં વિસ્તરણલક્ષી વિવિધ તાલીમોનું આયોજન.

વેટરીનરી વિદ્યાશાખામાં પ્રવેશ પરિક્ષા માટેની જરૂરિયાતો:-

આ વિદ્યાશાખામાં પ્રવેશ મેળવવા જરૂરી હેતુલક્ષી પ્રવેશ પરિક્ષા આપવા માટે ધોરણ ૧૨ વિજ્ઞાન પ્રવાહમાં જીવવિજ્ઞાન અને અંગ્રેજી સાથે ઓછામાં ઓછા ૫૦ % (સામાન્ય કેટેગરી) અને ૪૦ % (ઓબીસી તથા અનુ. જાતિ / જનજાતિ) હોવા જોઈએ.

પસંદગીના માપદંડો:-

લાયકાત ધરાવતા વિદ્યાર્થી / વિદ્યાર્થીનીઓએ પ્રવેશ પરિક્ષા અલગથી આપવાની રહેશે. પ્રવેશ પરિક્ષામાં મેળવેલ ગુણ પરથી મેરિટ લીસ્ટ પ્રમાણે પ્રવેશને પાત્ર રહેશે. સરકારશ્રી ના ધારા ધોરણ મુજબ અનામત જગ્યાઓ રાખવામાં આવશે.

